

AUTOREFERAT

1. **Imię i nazwisko:** Krzysztof Marian Latawiec

2. **Posiadane dyplomy, stopnie naukowe/artystyczne – z podaniem nazwy, miejsca i roku ich uzyskania oraz tytuł rozprawy doktorskiej:**

a) tytuł zawodowy magistra historii, specjalność archiwistyczna – Wydział Humanistyczny Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, 26 VI 2000 r.

b) stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie historii nadany uchwałą Rady Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, 16 VI 2004 r., na podstawie rozprawy doktorskiej pt. „Społeczność rosyjska na terenie guberni lubelskiej w latach 1864-1915”.

c) podyplomowe studia w zakresie „Zarządzanie projektami badawczymi i pracami rozwojowymi”, Wyższa Szkoła Ekonomii i Innowacji w Lublinie, 2013 r.

3. **Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych/artystycznych:**

a) od 1 X 2004 r. – adiunkt w Zakładzie Historii Krajów Europy Wschodniej Instytutu Historii Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie.

4. **Wskazanie osiągnięcia wynikającego z art. 16 ust. 2 z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U., nr 65, poz. 595 ze zm.):**

a) tytuł osiągnięcia naukowego/artystycznego: *Rosyjska straż graniczna w Królestwie Polskim w latach 1851-1914*.

b) autor/autorzy, tytuł/tytuły publikacji, rok wydania, nazwa wydawnictwa:

K. Latawiec, *Rosyjska straż graniczna w Królestwie Polskim w latach 1851-1914*, Wyd. UMCS, Lublin 2014.

c) omówienie celu naukowego/ artystycznego ww. pracy/prac i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania.

Praca wskazana jako główne osiągnięcie naukowe jest próbą przedstawienia różnych aspektów działania i mechanizmów funkcjonowania rosyjskiej straży granicznej na terenie Królestwa Polskiego w latach 1851-1914. Za wyborem takiej problematyki przemawiało istnienie ogromnej luki badawczej. Obecność tej formacji na terenie Kongresówki była zupełnie pomijana i bagatelizowana w dotychczasowych badaniach. To też spowodowało

brak elementarnej wiedzy o jej istnieniu. Nikt z polskich historiografów, jak dotąd nie pokusił się, poza Henrykiem Dominiczakiem (zdawkowo wspomniał o jej obecności), na przedstawienie dziejów i problemów związanych z jej funkcjonowaniem.

Podstawą przeprowadzonych badań były źródła rękopiśmienne i drukowane uzyskane w czasie kwerendy w archiwach i bibliotekach krajowych i zagranicznych. Było to dość trudne zadanie ze względu na dość rozproszony materiał. Sytuacja taka była spowodowana przede wszystkim słabo zachowanym stanem źródeł powstałych bezpośrednio w wyniku działalności tej formacji na obszarze Królestwa Polskiego. Godne zauważenia jest to, że takie materiały przechowywane są w obecnie w Warszawie (Archiwum Główne Akt Dawnych), Łomży, Łodzi i Sandomierzu (terenowe archiwa państwowe). Ponadto sięgnięto po materiały będące konsekwencją działania różnych organów rosyjskiej administracji ogólnej i specjalnej oraz organów policyjnych z terenu Królestwa Polskiego (archiwa państwowe w: Białymstoku, Suwałkach, Elku, Mławie, Płocku, Warszawie, Włocławku, Kielcach, Radomiu, Łodzi, Lublinie i Zamościu). Wykorzystując źródła zachowane w rodzimych placówkach archiwalnych, zdecydowałem się na wykorzystanie potencjału drzemiącego w aktach stanu cywilnego (przechowywanych w archiwach państwowych, archiwach urzędów stanu cywilnego i archiwach kościelnych) powstałych w interesującym mnie okresie, co w naszej historiografii przy badaniu tego typu zagadnień (różnych form aparatu nadzoru administracyjno-policyjnego w Królestwie Polskim) zupełnie pomijano. Bardzo ważne źródła charakteryzujące działalność straży granicznej zachowały się w archiwach rosyjskich (Rossijskij Gosudarstwiennyj Istoriceskij Archiw, Rossijskij Gosudarstwiennyj Wojenno-Istoriceskij Archiw, Gosudarstwiennyj Archiw Rossijskoj Fiedieracii), litewskich (Lietuvos Valstybės Istorijos Archyvas, Kauno Apskritis Archyvas), ukraińskich (Centralnyj Dierżawnyj Istoriceskij Archiw Ukrainy Lwiv, Centralnyj Dierżawnyj Istoriceskij Archiw Ukrainy Kijew), łotewskich (Latvijas Valsts Vēstures Arhīvs) i estońskich (Eesti Ajalooarhiiv). Ogromne znaczenie miały źródła drukowane. Większość z nich to normatywy i inne akty prawne regulujące w drugiej połowie XIX w. i na początku XX w. działanie analizowanej formacji, niedostępne na terenie kraju, stąd też nieodzowne było prowadzenie kwerend w Rossijskoj Nacionalnoj Bibliotekie w Sankt Petersburgu i Rossijskoj Gosudarstwiennoj Bibliotekie w Moskwie.

Rosyjska straż graniczna została utworzona w Królestwie Polskim z dniem 1/13 I 1851 r. Zastąpiła ona polską formację graniczną podporządkowaną Komisji Rządowej

Przychodów i Skarbu, działającą od 1822 r. na wszystkich granicach Królestwa Kongresowego. Jej pojawienie się było konsekwencją włączenia Kongresówki do jednolitego obszaru celnego imperium rosyjskiego, co należało odczytać jako likwidowanie kolejnej odrębności ustrojowej organizmu państwowego powstałego w wyniku obrad Kongresu Wiedeńskiego. Likwidacja granicy celnej odgraniczającej Królestwo Polskie od reszty ziem Rosji wiązała się z koniecznością translokowania rosyjskiej straży granicznej do pasa granicznego z Królestwem Pruskim i Cesarstwem Austriackim. Tak więc od 1851 r. na terytorium Kongresówki pojawiła się pierwsza formacja mundurowa, nie licząc regularnych jednostek armii carskiej, prawie całkowicie zdominowana przez Rosjan. Rzeczą interesującą jest to, że straż graniczna jako formacja mundurowa podlegała Departamentowi Handlu Zewnętrznego Ministerstwa Finansów a więc resortowi cywilnemu reprezentującemu administrację specjalną z siedzibą w Sankt Petersburgu.

Zajmując nowe miejsca służby, rosyjska straż graniczna, była już formacją dojrzałą i ukształtowaną w wyniku wieloletniej ewolucji oraz poszukiwań najlepszego modelu struktur na terenie Rosji, przynoszących najbardziej pożyteczne korzyści dla skarbu państwa. Skuteczność ta miała przejawiać się poprzez maksymalne ograniczenie zjawiska przemytu, jak i nielegalnego ruchu osobowego przez granicę państwa rosyjskiego. Właśnie te poszukiwania najlepszych form ochrony granicy państwa oraz ocena wprowadzanych systemów nadzoru granicznego zostały przeanalizowane w pierwszym rozdziale pracy. Zwrócono tutaj także uwagę na przeobrażenia związane z zabezpieczeniem granicy państwa na obszarze polskich organizmów politycznych (Rzeczypospolita Obojga Narodów, Księstwo Warszawskie, Królestwo Polskie do 1851 r.). Omówiono tutaj organizację polskiej straży granicznej stworzonej na początku lat 20. XIX w. i działającej prawie trzy dekady.

Chcąc spojrzeć na zasady działania tej formacji oraz scharakteryzować grupę zawodową funkcjonariuszy w niej zatrudnioną należało najpierw odtworzyć strukturę rozkwaterowania straży granicznej w Królestwie Polskim. Okazało się, że początkowo (do 1867 r.) na obszarze Kongresówki stacjonowały trzy brygady straży granicznej. W tym miejscu należy także wspomnieć o roli, jaką mieli odgrywać naczelnicy okręgów celnych, dokonujący częstych kontroli podległych im jednostek. Ponadto Wydział Celny Kancelarii Namiestnika Królestwa Polskiego (w latach 1851-1864), będący co wykazano owocem kompromisu między ks. Iwanem Paskiewiczem a carskimi biurokratami z Petersburga, skupiał w sobie kompetencje związane z koordynowaniem działań struktur straży granicznej i

administracji celnej w Kongresówce. Do końca lat 80. XIX w. nastąpiło szereg zmian w zakresie organizacji straży granicznej w Królestwie Polskim. Były one podyktowane próbą dostosowywania się do potrzeb związanych ze skutecznym nadzorem granicy państwa. Następowало to poprzez wzmacnianie potencjału kadrowego tej formacji (powstanie Aleksandrowskiej i Częstochowskiej Brygady Straży Granicznej). To miało być odpowiedzią na nasilające się zjawisko przemytu, na niektórych odcinkach granicy z Cesarstwem Niemieckim. Ostatecznie modelowanie struktury straży granicznej, na poziomie brygad, zakończyło się w 1889 r., kiedy to na terenie Kongresówki zaczęło działać dwanaście takich jednostek.

Lata 90. XIX stulecia przyniosły przekształcenie straży granicznej w wyodrębniony, samodzielny korpus, wzorowany na już istniejących tego typu strukturach na obszarze imperium (Korpus Żandarmów). Nowa organizacja straży granicznej wymagała poprawy kwestii związanych z zarządzaniem jej jednostkami. Stąd też w 1899 r. zdecydowano się na utworzenie okręgów straży granicznej. Obszar Królestwa Polskiego znalazł się w jurysdykcji trzech naczelników takich jednostek administracyjnych z siedzibami w: Wilnie, Warszawie i Berdyczowie. Do wybuchu I wojny światowej nie podjęto znaczących przeobrażeń struktur straży granicznej. Ograniczały się one jedynie do zmian lokalizacji posterunków lub ich przyporządkowania do oddziału, batalionu lub brygady.

Bardzo ważnym było znalezienie odpowiedzi w jaki sposób dokonywano doboru kadr i kto służył w straży granicznej na obszarze Królestwa Polskiego. Przygotowując się do wprowadzenia analizowanej formacji założono, że z początkiem 1851 r. etaty te zostaną powierzone funkcjonariuszom brygad służącym na granicy celnej między Kongresówką a imperium. Miało to zagwarantować dominację czynnika rosyjskiego. Interesujące jest to, że ze względu na olbrzymie koszty całej operacji związanej z organizacją rosyjskiej straży granicznej w Królestwie Polskim, zdecydowano się na tymczasowe zatrudnienie dużej grupy Polaków służących dotąd w rodzimej formacji granicznej. Strażnicy konni i piesi w latach 50. XIX w. rekrutowali się spośród żołnierzy służby czynnej armii rosyjskiej. Ze względu na dość długi okres służby wojskowej, wiek strażników był bardzo zróżnicowany i dość wysoki. Zmiana nastąpiła po wprowadzeniu w analizowanej formacji nowych zasad uzupełniania kadr strażniczych. Z początkiem lat 60. XIX w. brygady straży granicznej stały się miejscem odbywania obowiązku służby wojskowej. Tak więc w obsadzie etatowej znaleźli się

mężczyźni w wieku 21 lat. Oczywiście do początku lat 70. XIX w. nadal obecni byli strażnicy legitymujący się ukończeniem 30. a nawet 40. lat.

Przejsie na uzupełnianie struktur straży granicznej osobami pochodzącymi z poboru powszechnego oraz stałe obniżanie okresu obowiązkowej służby wojskowej wpłynęło na uformowanie grupy funkcjonariuszy tzw. służby kontraktowej. Zajmowali oni przede wszystkim stanowiska starszych i młodszych wachmistrzów oraz pisarzy w sztabach brygad lub batalionów. Tak wypracowany system przetrwał aż do chwili wybuchu I wojny światowej.

Pochodzenie strażników z poboru powszechnego ułatwiało modelowanie składu analizowanej formacji pod względem wyznaniowym i narodowościowym. Fakt kierowania do służby w straży granicznej rekrutów z głębi imperium pozwalał na zachowanie dominacji czynnika rosyjskiego i wyznania prawosławnego. Śladową grupę stanowili luteranie (głównie Niemcy), muzułmanie (Tatarzy) i rzymscy katolicy (Polacy).

Analiza kwestii doboru kadry dowódczej również przyniosła zaskakujące wyniki. Okazało się, że w latach 50. XIX w. zdecydowano się na wprowadzenie do służby oficerów służących w rosyjskich brygadach na granicy Królestwa Polskiego i imperium rosyjskiego oraz pozostawienia części nadstrażników i ich pomocników z polskiej formacji granicznej (legitymujący się m.in. cywilnymi rangami urzędniczymi). Co więcej przetrwali oni na tych stanowiskach do 1860 r., kiedy podjęto decyzję o zwolnieniu ostatnich przedstawicieli rodzimego aparatu administracyjnego, a oznaczało to powstanie pierwszej formacji w Królestwie Polskim z najbardziej zrusyfikowaną kadrą oficerską. Sami oficerowie trafiali do straży granicznej na podstawie porozumienia między Ministerstwem Wojny a Ministerstwem Finansów. Oczywiście chęć służby w tej formacji musieli wykazać sami zainteresowani. Na tej płaszczyźnie wyraźnie zauważalna była dbałość o całkowite wyeliminowanie ze służby oficerów wyznania rzymskokatolickiego (kojarzonego z narodowością polską). Wśród oficerów dominował więc czynnik rosyjski wyznania prawosławnego. Jednak należy zaznaczyć również obecność przedstawicieli kadry dowódczej pochodzenia niemieckiego legitymującymi się przynależnością do Kościołów protestanckich. Odzwierciedlało to sytuację panującą w ówczesnym korpusie oficerskim regularnych jednostek wojskowych armii rosyjskiej.

Dokonując analizy pochodzenia narodowościowego i wyznania funkcjonariuszy straży granicznej należało spojrzeć na ich pochodzenie społeczne. W wyniku prowadzonych badań

ustalono, że w rosyjskiej straży granicznej sytuacja kształtowała się analogicznie do tej istniejącej w szeregach regularnych jednostek wojskowych ówczesnej armii carskiej. Wpływ na taki stan rzecz miały przede wszystkim zasady doboru zarówno strażników niższych stopni, jak i samych oficerów. Uzupełnianie składu osobowego straży granicznej z poboru powszechnego powodowało napływ prawie wyłącznie rekrutów pochodzenia chłopskiego. Inaczej przedstawiało się pochodzenie społeczne korpusu oficerskiego. Oczywiście dominowały tutaj osoby pochodzenia szlacheckiego, jednak zauważalna była także reprezentacja różnych grup społecznych (dzieci duchowieństwa prawosławnego, urzędników czy oficerów nie posiadających nobilitacji). Tak więc odzwierciedlało to tendencje panujące w pułkach piechoty i kawalerii armii carskiej.

Omawiając kwestie związane z funkcjonariuszami straży granicznej zwróciłem uwagę na poziom ich wykształcenia. Interesujące jest to, że rosyjska straż graniczna przed 1914 r. nigdy nie doczekała się własnej szkoły wojskowej przygotowującej kadry oficerskie. Zdecydowano się zaufać doświadczeniom związanych ze służbą frontową nabytym w czasie nauki w różnego typu szkołach wojskowych (przeważnie szkołach junkierskich) lub w trakcie pobytu w regularnych jednostkach militarnych. Odmiennie potraktowano sprawę przygotowania funkcjonariuszy niższych służb. Wielu rekrutów trafiających do służby w straży granicznej nie potrafiła wykazać się umiejętnością czytania i pisania. Taki stan rzeczy mógł negatywnie wpływać na realizację obowiązków służbowych. Stąd też w każdej z brygad straży granicznej pojawiły się oddziały szkolne mające za zadanie w krótki, bo kilkumiesięcznym okresie, przygotowanie nowych strażników do służby dozorowej.

W dalszych rozważaniach w monografii skupiłem się na omówieniu zakresu kompetencji poszczególnych stanowisk o charakterze decyzyjnym związanych z funkcjonowaniem interesującej mnie formacji. Działalność rosyjskiej straży granicznej przez przeszło cztery dekady cechowało silne sprzężenie ze strukturami administracji celnej. Dowódcy poszczególnych brygad podlegali jurysdykcji naczelników okręgów celnych. To właśnie ci ostatni odpowiadali za bezpośredni nadzór nad działalnością tej formacji. Wykonywali również postanowienia Departamentu Handlu Zewnętrznego (później Departamentu Opłat Celnych) Ministerstwa Finansów. Ważną rolę w działalności formacji odgrywali inspektorzy straży granicznej. Dokonywali oni kontroli działalności struktur terenowych, a efekty działań kontrolnych były zauważalne poprzez reorganizację rozkwaterowania straży, rozbudowę infrastruktury czy szeregu instytucji pomocniczych.

Ważnym było nakreślenie zakresu obowiązków, jakie posiadali strażnicy graniczni realizujący zadania związane z bezpośrednią ochroną pasa granicznego. To oni ponosili największe ciężary wynikające z ciągłego nadzorowania granicy państwa.

Funkcjonariusze straży granicznej nie tylko byli obligowani do wypełniania powierzonych im zadań. Z tytułu wymagającej służby dozorowej posiadali szereg różnorodnych praw. Jak wykazano, uzyskanie takowych gwarantowało ówczesne prawodawstwo regulujące zasady służby państwowej (administracji cywilnej). Tak więc wszyscy funkcjonariusze otrzymywali wynagrodzenie. Godne zauważenia są, uderzające dysproporcje między kwestiami finansowania korpusu oficerskiego a strażnikami, na których ciążył obowiązek bezpośredniej ochrony pasa granicznego. Wypracowywali sobie emerytury, chociaż i tutaj dotyczyło to wyłącznie oficerów i strażników służby kontraktowej.

Z tytułu służby państwowej otrzymywali nagrody przewidziane dla typowych urzędników cywilnych. Za szczególne zaś osiągnięcia związane z ochroną granicy państwa przekazywano w ich ręce najczęściej gratyfikacje finansowe. Z faktu obecności w służbie państwowej wpływały także przywileje związane z otrzymywaniem urlopów. Korzystali z nich przeważnie przedstawiciele korpusu oficerskiego. Wyraźnie zauważalne były dysproporcje, w długości przysługującego okresu urlopowego, między oficerami a strażnikami granicznymi niższych stopni.

Analizując sferę praw i obowiązków funkcjonariuszy straży granicznej należało znaleźć odpowiedź na pytanie – czy służba w straży granicznej umożliwiała podjęcie zatrudnienia w innych strukturach administracyjnych czy służbach mundurowych. Okazało się, że okres zatrudnienia w tej formacji traktowano jako pewien etap w służbie państwowej. Oficerowie mogli powrócić do służby w jednostkach armii rosyjskiej lub też szukać zatrudnienia w strukturach policyjnych (żandarmeria, straż ziemską, policja) i administracyjnych (administracja ogólna i specjalna).

Działalność straży granicznej była nie tylko związana z bezpośrednim wypełnieniem zadań dozorowych w pasie przygranicznym. Jak wykazały moje dociekania, bardzo ważne było stworzenie systemu wymiaru sprawiedliwości. Funkcjonariusze analizowanej formacji od razu znaleźli się w jurysdykcji sądownictwa wojskowego istniejącego na obszarze Królestwa Polskiego. Wszelkie zmiany dokonywane w zakresie sądownictwa wojskowego wpływały na organizację takowych instytucji działających w straży granicznej. Ostatecznie

główny ciężar nakładania kar za łamanie istniejącego prawa spadał na sądy funkcjonujące przy poszczególnych brygadach oraz wojskowego sądu okręgowego w Warszawie.

Ważnym elementem funkcjonowania struktur analizowanej formacji mundurowej była sprawna organizacja infrastruktury. Stąd też starano się np. o stworzenie odpowiednich miejsc postoju i środków transportu poszczególnych jednostek straży granicznej. Kwestie wynajmu i wznoszenia budynków mieszkalnych oraz gospodarczych znalazła się swoje miejsce w moich rozważaniach. Omówiono także zagadnienia związane z umundurowaniem i uzbrojeniem tej formacji. W tym także miejscu poświęcono sporo uwagi działalności kancelarii oraz obiegowi informacji między jednostkami straży granicznej.

Druga połowa XIX stulecia charakteryzowała się rozwojem instytucji opieki medycznej. Procesy te zauważalne były w jednostkach armii rosyjskiej. Przełożyło się to na powstanie analogicznych instytucji ochrony zdrowia w straży granicznej. Poza omówieniem funkcjonowania systemu ochrony zdrowia funkcjonariuszy straży granicznej oraz placówek weterynaryjnych, analizie poddano kondycję zdrowotną oficerów i strażników. Okazało się, że pracownicy straży granicznej cierpieli na najczęściej spotykane ówczesne dolegliwości, tak jak ludność cywilna. Zdarzały się przypadki śmierci bezpośrednio związane z realiami służby związanej z ochroną granicy państwa.

Ogromne znaczenie dla czynnika rosyjskiego obecnego w Królestwie Polskim miały struktury rosyjskiej Cerkwi prawosławnej. Władze administracyjne decydując się na wprowadzenie rosyjskiej straży granicznej pomyślały o sferze duchowej pracowników tej formacji. Zdecydowano się na zainstalowanie 6 świątyń prawosławnych, co znacznie wzmocniło obecność tego wyznania w kraju nad Wisłą. W tej części monografii omówiono kwestię lokalizacji cerkwi celno-granicznych oraz jej obsady personalnej. Zwrócono uwagę na zaangażowanie funkcjonariuszy straży granicznej w działalność tych parafii. Wskazano na zadania oświatowe parafii prawosławnych, gwarantujących wychowanie w duchu rosyjskim pracowników analizowanej formacji.

Analizując działalność straży granicznej, odrębnie omówiłem zagadnienia współpracy z innymi formacjami granicznymi. Było to bardzo ważne, gdyż rząd carski stworzył w Królestwie Polskim jeszcze 3 formacje mundurowe (straż ziemską, straż karczemną, żandarmeria), które mogły działać w pasie przygranicznym. Budziło to kontrowersje, tworzyło zjawisko rywalizacji, a niekiedy nawet konflikty między jej funkcjonariuszami.

Ostatecznie nadrzędną formacją w strefie przygranicznej była analizowana straż graniczna, zaś specjalnymi przepisami uregulowano zadania pozostałych formacji.

Sporo miejsca poświęcono kwestii zwalczania przemytu i nielegalnego ruchu osobowego, a więc dwóch dominujących sfer działalności straży granicznej. Przytoczono w tym miejscu przykłady wielu zdarzeń związanych z tymi pospolitymi przestępstwami, potwierdzającymi skuteczność działania omawianej formacji mundurowej.

Odrębnie potraktowałem charakterystykę życia codziennego funkcjonariuszy straży granicznej. Skoncentrowałem się w nim na omówienie elementów związanych z życiem rodzinnym, wydarzeń i zjawisk bardzo ważnych w życiu każdego człowieka: wyboru żony, ślubu, narodzin dziecka, rozwodu, śmierci, kształcenia swojego potomstwa, pobytu na emeryturze itd. W ostatnim rozdziale postanowiłem także omówić negatywne elementy obecności straży granicznej na terenie Królestwa Polskiego. Okazało się, że nieobce funkcjonariuszom straży granicznej były przestępstwa dokonywane w czasie służby wobec swoich współpracowników, jak i ludności cywilnej.

Ustalenia zawarte w omawianej monografii pozwolą szerzej spojrzeć na nieznane dotąd aspekty funkcjonowania Królestwa Polskiego w dobie unifikacyjnej. Odkrywają także nieznaną dotąd płaszczyznę działalności Rosjan w Królestwie Polskim.

5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo badawczych

Moje zainteresowania badawcze koncentrują się wokół następujących zagadnień: a) Rosjanie w Królestwie Polskim w latach 1832-1915; b) funkcjonowanie administracji państwowej i armii rosyjskiej w Królestwie Polskim w latach 1832-1918; c) dzieje kancelarii na ziemiach polskich w dobie niewoli narodowej; d) Cerkiew prawosławna w Królestwie Polskim w latach 1825-1918; e) Polacy w głębi imperium rosyjskiego; f) historia lokalna obszarów między Pilicą a Bugiem w XIX i XX w.;

a) po uzyskaniu stopnia doktora nauk humanistycznych kontynuowałem badania nad kwestią obecności Rosjan oraz różnymi aspektami ich aktywności w Królestwie Polskim. Zaowocowało to wydaniem monografii *W służbie imperium... Struktura społeczno zawodowa ludności rosyjskiej na terenie guberni lubelskiej w latach 1864-1915* (poz. I/1) oraz szeregiem artykułów naukowych, w których analizowałem ich funkcjonowanie w małych społecznościach lokalnych w Janowie Lubelskim, Włodawie Opolu Lubelskim i Parczewie (poz.: IV/7, IV/19, IV/26, IV/33, IV/40, IV/73). Zwróciłem uwagę na ich zaangażowanie w działalność dobroczynną oraz formy aktywności społeczno-kulturalnej na obszarze Królestwa

Polskiego (poz.: IV/38, IV/45). Jeden z artykułów opublikowany w „Przeglądzie Historycznym” poświęciłem funkcjonowaniu rodzinie i życiu rodzinnemu Rosjan między powstaniem styczniowym a I wojną światową (poz. IV/63). W swoich badaniach zwróciłem uwagę na dotąd niewykorzystywane źródła notarialne i hipoteczne w badaniach nad społecznością rosyjską. Zaowocowało to kilkoma pracami, w których nakreślono aktywność gospodarczą i finansową Rosjan (poz.: IV/2, IV/55).

b) drugim zagadnieniem, na którym wykazałem aktywność naukową było badanie kwestii funkcjonowania administracji rządowej i sądownictwa oraz formacji mundurowych na terenie Królestwa Polskiego. Omówiłem zagadnienia związane z działalnością administracji państwowej w Królestwie Polskim w latach 1914-1915 (poz.: IV/1, IV/32, IV/74). Analizowałem funkcjonowanie organów administracyjnych Ministerstwa Finansów (poz.: I/2, I/7, IV/30, IV/35, IV/42, IV/62), Ministerstwa Spraw Wewnętrznych (poz.: IV/14, IV/41, IV/48, IV/51), resortu Cerkwi prawosławnej (poz.: IV/44, IV/49) oraz jednostek armii rosyjskiej (poz.: IV/12, IV/34, IV/52). W badaniach skupiałem się także na obsadzie personalnej poszczególnych organów administracji ogólnej (poz.: IV/11, IV/33, IV/65, IV/68, IV/70), szkolnictwa (poz.: IV/5, IV/57), administracji specjalnej (poz.: IV/20, IV/29, IV/49) i sądownictwa (poz. IV/15). Ponadto badałem pochodzenie społeczne, narodowościowe i terytorialnej oficerów jednostek armii rosyjskiej i straży granicznej (poz.: IV/43, IV/68, IV/71). Badanie obsady personalnej urzędów administracyjnych zaowocowało wydaniem *Słownika biograficznego gubernatorów wicegubernatorów Królestwa Polskiego* (poz. I/6). Aktywnie zaangażowałem się w projekt „Dzieje biurokracji”. Wykorzystałem swoje umiejętności i doświadczenia w badaniu administracji rosyjskiej przy tłumaczeniu rosyjskojęzycznych tekstów naukowych publikowanych w monografiach na terenie Polski (poz.: V/1-6). Obecnie kieruję projektem Narodowego Centrum Nauki, którego efektem jego realizacji będzie słownik biograficzny naczelników urzędów rosyjskiej administracji specjalnej w Królestwie Polskim w latach 1839-1918.

c) kolejnym polem badawczym, na którym wykazuję swoją aktywność są dzieje kancelarii organów administracyjnych funkcjonujących na ziemiach polskich w dobie niewoli narodowej. W swoich badaniach zwróciłem uwagę na funkcjonowanie registratur urzędów administracyjnych (poz.: IV/14, IV/44, IV/49) i sądownictwa (poz. IV/3) na obszarze Królestwa Polskiego, jak i Galicji (poz. II/3). Analizowałem także zasady obchodzenia się z produktami kancelarii carskiej policji politycznej w Królestwie Polskim (poz. IV/13). Nadal

prowadzę badania nad funkcjonowanie kancelarii w rosyjskich urzędach administracji specjalnej (izby skarbowe, izby kontrolne, urzędy pocztowo-telegraficzne) oraz w rosyjskich formacjach mundurowych.

d) w kręgu moich zainteresowań znalazło się zagadnienie funkcjonowania rosyjskiej Cerkwi prawosławnej w Królestwie Polskim. Zwróciłem tutaj uwagę na funkcjonowanie administracji cerkiewnej w postaci Chełmskiego Zarządu Duchownego (poz.: IV/44, IV/49) i parafii prawosławnych (poz.: IV/27, IV/56, IV/73). Zainteresowały mnie kwestie funkcjonowania duchowieństwa prawosławnych jako odrębnej grupy społecznej legitymującej się specyficznym pochodzeniem stanowym, wykształceniem, charakterem pracy oraz roli jaką odgrywało w polityce rosyjskiej na terenie ziem byłym Rzeczypospolitej (poz.: IV/24, IV/25, IV/27, IV/39, IV/40, IV/54, IV/56, IV/59, IV/69, IV/73). Badania nad duchowieństwem parafialnym Cerkwi prawosławnej zaowocują wydaniem w 2015 r. słownika biograficznego omawiającego sylwetki obecne w Królestwie Polskim w latach 1825-1918.

e) kolejnym zagadnieniem badawczym, któremu poświęciłem sporo uwagi były losy Polaków w głębi imperium. Wykorzystując swoje doświadczenia w badaniu obecności Rosjan na terenie Królestwa Polskiego, skupiłem się na analizie aktywności Polaków w strukturach administracji rządowej (poz.: IV/6, IV/47, IV/36) oraz w straży granicznej (poz.: IV/10, IV/18, IV/28, IV/31, IV/64). W monografii *Polacy na wschodniej Ukrainie w latach 1832-1921* (poz. I/4) dokonałem analizy rozmieszczenia, liczebności i struktury społeczno-zawodowej ludności polskiej na tym terenie. Brałem udział w opracowaniu do publikacji dwóch części *Diariusza* M. S. Kossakowskiego (poz.: II/2, II/3), który jest cennym źródłem do dziejów Lubelszczyzny oraz losów Polaków-uchodźców na Białorusi. Obecnie uczestniczę w przygotowaniu do druku kilku tomów źródeł dotyczących losów uchodźców polskich w głębi Rosji, w ramach projektu Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki (kierownik dr hab. M. Korzeniowski).

f) ostatnim obszarem moich zainteresowań są dzieje obszarów leżących między Pilicą a Bugiem w XIX i XX stuleciu. W opublikowanych monografiach takich ośrodków jak Przysucha (poz. IV/22), Parczew (poz. IV/72); obszarów jak powiat radomski (poz. IV/46) czy gminy: Wisznice (poz. I/3), Zaklików (poz. IV/50) i Podedwórze (poz. I/5) analizuję kwestie związane z funkcjonowaniem administracji, strukturą społeczną i narodowościową ludności, oświatą, gospodarką i kulturą.

Ignacy Jolaniuk